

DANKO DUJMOVIĆ

VJEKOSLAV JUKIĆ

Filozofski fakultet u Rijeci
Omladinska 14
HR-51000 RIJEKA
ddujmovic@ffri.hr
v.jukic@inet.hr

POČECI BOSANSKE BISKUPIJE

UDK 949.7:943.02 (439.24)
Izvorni znanstveni rad

Rad govori o Bosanskoj biskupiji u srednjem vijeku, prvoj katedrali u okolici Sarajeva te njezinom preseljenju u Đakovo sredinom 13. stoljeća. Uz materijalne i povijesne ostatke koji se iznose, a koji svjedoče o postojanju katedrale u okolici Sarajeva, autori se bave i stavljanjem Bosanske biskupije u širi kontekst jer je širenje kršćanstva na ova područja bio interes rimske kancelarije jednako kao i ugarskog dvora. Sve to je rezultiralo konačnim opstankom biskupije koja je, nakon što je istisnuta iz Bosne, svoj razvoj nastavila u Slavoniji.

Ključne riječi: Bosanska biskupija, Vrhbosna, Đakovo, Sarajevo, srednji vijek.

Key words: Bosnian Diocese, Vrhbosna, Đakovo, Sarajevo, Middle Ages.

Iako je crkvena tradicija u Đakovu jaka i duga gotovo osam stoljeća, današnja Đakovačko-osječka nadbiskupija osnovana je tek 2008. godine. Svoju bogatu crkvenu srednjovjekovnu povijest ovo mjesto počinje kao važan dio posjeda kojeg je bosanski biskup dobio početkom 13. stoljeća, da bi već nekoliko desetljeća kasnije postalo i sjedište ove biskupije koja se time počinje nazivati Bosansko-đakovačka biskupija. Treba naglasiti da je prvotno seljenje sjedišta biskupije u Đakovo bila samo privremena mjera, ali događanja nisu dopustila povratak izbjeglog biskupa natrag u Bosnu (TÓTH 2007: 207–214). Daljnja geneza crkvene povijesti desila se 1773. godine kada se Bosansko-đakovačka biskupija spaja sa Srijemskom biskupijom *in persona Episcopi*, da bi svoj razvoj završila u 21. stoljeću formiranjem već spomenute nadbiskupije.

Iako se ovako iznesena sakralna povijest srednjovjekovne Bosansko-đakovačke biskupije čini poprilično dobro istražena i poznata, situacija na terenu, nažalost, nije tako blistava. Današnja katedrala nastala je u 19. stoljeću, a zamijenila je stariju baroknu građevinu o kojoj nema previše podataka. Srednjovjekovna arhitektura u sklopu današnjeg biskupskog kompleksa u Đakovu još je manje poznata iako su se određeni materijalni ostaci sačuvali sve do današnjih dana. Osim dijela srednjovjekovnog zida koji se još uvijek može vidjeti te iskopanog (pa ponovno zatrpanog) portala srednjovjekovne građevine u današnjem biskupskom dvorištu,¹ postoje i tragovi sačuvanog kasno-

romaničkog prozora koji je, iako poprilično devastiran, još uvijek vidljiv u zidovima današnje biskupske palače. Ne treba tome zaboraviti dodati čuveni kapitel s dva zmaja koji se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a za kojeg se pretpostavlja da potječe sa srednjovjekovne katedrale (BRUNŠMID 1912: 143; VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA 1986: 17 i 68). Uz jako malo materijalnih ostataka, problem su i povijesni podaci vezani uz srednjovjekovnu biskupiju koji su također oskudni kako za period prije preseljenja središta biskupije iz Bosne u Đakovo, tako i za godine oko preseljenja. Ipak, malo poznatih podataka vezanih za najraniju povijest i arhitekturu pruža određene smjernice na koje se treba osvrnuti.

Nije poznato kada je točno Bosanska biskupija osnovana, no u ispravama se spominje od kraja 11. stoljeća. Bila je podređena splitskom pa dubrovačkom nadbiskupu (1999–2000: 97–110). Također, nema mnogo izvora niti o crkvenoj organizaciji u biskupiji, kao ni o samim biskupima iz ranijih razdoblja pa postoje pretpostavke da u ranija vremena nije bilo jasne razlike između heretičke i katoličke crkvene organizacije na području Bosanske biskupije te da su se bosanski biskupi birali iz redova *krstjana* (ŠIDAK 1975: 91). Tek se krajem 12. stoljeća Rimska kurija zabrinula zbog hereze u Bosni, a u 13. stoljeću se pokušalo riješiti to pitanje i s njim uvođenje katoličke crkvene organizacije u Bosansku biskupiju (KLAJČ 1989: 35; ŠIDAK 1975: 177–209). Papa Honorije III. je 1221. pokušao pokrenuti prvu križarsku vojnu protiv bosanskih heretika, no u tome nije uspio (ŠIDAK 1975: 182). Njegov nasljednik papa Grgur IX. još više jača nastojanja da uredi vjersku situaciju u Bosni te stoga 1229. obnavlja Srijemsku biskupiju i osniva Kumansku biskupiju kao tampon zone prema heretičkom području s misijom da na susjednim područjima prošire katoličanstvo (TOTH 2007: 210; ŠIDAK 1975: 184). Osim toga, Bosanska biskupija je 1233. izuzeta iz nadležnosti Dubrovačkog nadbiskupa i bila je podređena direktno Rimskoj kuriji kako bi se mogle čvršće kontrolirati crkvene reforme kojima su se nastojale urediti tamošnje vjerske prilike; od te se godine u Bosni spominju i dominikanci koji su trebali biti nositelji katoličke obnove (ŠIDAK 1975: 184–186). Tada je prvi put za bosanskog biskupa Papa imenovao i postavio stranca (nije izabran domaći čovjek prema starim običajima) (ŠIDAK 1975: 188). Iste godine situaciju iskorištava i herceg Koloman budući da je Bosna već od ranije bila u području interesa ugarskog dvora te on, pod izlikom križarske vojne, s vojskom upada u Bosnu, osvajajući dio teritorija zbog čega bosanski ban Matej Ninoslav traži Papinu zaštitu obećavajući da će progoniti heretike (ŠIDAK 1975: 187; KLAJČ 1989: 118). Međutim, takav razvoj događaja izazvao je snažnu reakciju bosanskih *krstjana* zbog čega je i sam ban Matej Ninoslav ponovno popustio i vratio se na staru vjeru pa je idućih godina, na Papin poticaj, herceg Koloman vodio niz vojnih pohoda protiv heretika, vjerojatno zadržavajući kontrolu nad određenim područjem u Bosni.² Naime, u ispravama iz 1238. i 1239. godine može se vidjeti da je postojao kaptol sv. Petra u Bosni te da će se graditi katedrala (CD IV: 57, 94), a 1244. godine u ispravi Bele IV. čitamo da je na Brdu u župi Vrhbosna izgrađena katedrala sv. Petra.³ Godine 1238. za biskupa je zaređen dominikanac Ponsa kojemu su trebala biti osigurana dovoljna novčana sredstva za zahtjevan zadatak organiziranja i obrane biskupije. Stoga su mu, na zahtjev Pape, dominikanci u Pečuhu i varadinski benediktinci trebali predati novac koji je ranije bio deponiran

1 Istraživanja još uvijek nisu objavljena, a o njima nas je najljubaznije obavijestio arheolog Muzeja Đakovštine Ivo Pavlović, kojem ovdje najljubaznije zahvaljujemo.

2 ŠIDAK 1978: 187–193. Iako Nada Klaić smatra da herceg Koloman nije ostvario nikakve uspjehe u Bosni, štoviše, da je lagao u pismima Papi o samim pohodima, te stoga ni bosanski biskup nije boravio na području svoje dijeceze, skloni smo vjerovati da je dio bosanskog teritorija ipak bio pod ugarskom kontrolom te da se na tom prostoru

započelo s crkvenom organizacijom uključujući osnutak kaptola i gradnju katedrale.

3 CD IV: 239. Iako je za ovu ispravu Nada Klaić ustvrdila da je falsifikat, ipak vjerujemo da je katedrala morala postojati jer je sastavljač (tko god to bio) u pokušaju dokazivanja svojih prava vrlo vjerojatno prikazivao stvarno stanje na terenu, pa ne bi izmislio postojanje katedrale ili njezine ruševine.

kod njih, a osim toga, Papa je također zahtijevao da se bosanskom biskupu preda i novac koji se u Ugarskoj ubirao u ime otkupa za križarski zavjet protiv heretika njegove dijeceze (ŠIDAK 1975: 194). Bosanskog je biskupa također pomagao i kaločki nadbiskup, a herceg Koloman mu je darovao posjede Đakovo i Blizna u Vukovskoj županiji što mu je trebalo osigurati dovoljno sredstava da organizira i učvrsti crkvenu organizaciju u svojoj biskupiji (CD IV: 237; ŠIDAK 1975: 194).

Međutim, daljnje se prilike nisu povoljno razvijale za bosanskog biskupa. Ponovnim jačanjem moći bana Mateja Ninoslava uoči i nakon tatarske provale, ugrožen je njegov položaj te slabi utjecaj ugarskog dvora na tom području pa se 1246. godine javlja inicijativa da se Bosansku biskupiju, još uvijek pod direktnom ingerencijom Rimske kurije, podredi Kaločkoj nadbiskupiji uz izliku da se tamo hereza ponovno rasplamsala i da je potrebno povesti nove križarske pohode pod vodstvom kaločkog nadbiskupa i kralja Bele IV. (ŠIDAK 1975: 195; KLAIĆ 1989: 130). Godine 1247. Bosanska je biskupija zaista pripala Kaločkoj metropoliji, no otpor i pritisak *krstijana* je bio toliko jak da je bosanski biskup morao napustiti svoju dijecezu i skloniti se na svoj posjed u Đakovu gdje se 1252. god. spominje biskupski dvor, odnosno dom u kojem stanuje biskup (CD IV: 494).

Iz iznesenog se može zaključiti kako je najranija povijest Bosanske biskupije još uvijek prepuna kontroverzi, a nisu riješena niti najvažnija pitanja kao što je ono o položaju srednjovjekovne katedrale. Ipak, osim niza teorijskih razmatranja o njezinom položaju, postoji i niz materijalnih pokazatelja koji, iako nisu čvrsti dokazi, ipak govore dosta o mogućem položaju katedrale i srednjovjekovnoj povijesti krajeva oko Sarajeva. Prvenstveno treba spomenuti niz poznatih građevina koje su nastale u periodu nakon antike sve do osnutka biskupije, ali i srednjovjekovna groblja otkrivena u okolici Sarajeva, tj. u središtu Vrhbosne. Svakako je najznačajniji sačuvani materijalni ostatak dio antičkog stupa koji je kasnije prepravljen u pogansku aru, da bi konačno poslužio kao oltar u kršćanskoj crkvi (KUJUNDŽIĆ 1978: 299–302). Taj stup, koji je kao oltar bio naopako okrenut, na donjoj strani baze ima sačuvan natpis koji spominje sv. Petra, a pronađen je na dubini od 2,5 metra na groblju blizu nekadašnje Kemaludinove džamije (tzv. Ćemaluše), koja se do četrdesetih godina 20. stoljeća nalazila u današnjem središtu Sarajeva.⁴ Ovaj spomenik svakako je najznačajniji sačuvani materijalni dokaz koji se može povezati s katedralom sv. Petra u Vrhbosni, iako sam natpis koji spominje crkvu posvećenu ovom svecu ne dokazuje sam po sebi da je riječ upravo o katedrali novoosnovane biskupije. Ipak, osim sveca koji je bio (i još uvijek jest) zaštitnik katedrale Bosanske biskupije, svakako je simptomatično i to da je ova oltarna menza napravljena od antičkog stupa (koji je prvotno bio pretvoren u aru), što opet može svjedočiti o pokušaju da kršćanstvo ponovno preuzme dominaciju nad krivovjercima. Iako za ovu tvrdnju nema nikakvih dokaza, ostaje činjenica da je ovo svakako najvažniji materijalni dokaz koji upućuje na postojanje katedrale u okolici Sarajeva. Iako je mjesto nalaza svakako zanimljivo (a nalazi se nedaleko današnje katoličke katedrale), ipak treba napomenuti kako je on donesen s nekog drugog mjesta (KUJUNDŽIĆ 1978: 299). Osim toga, ono što svakako pomalo zbunjuje u cijeloj priči oko katedrale jest drugi romanički skulptoralni spomenik koji je pronađen u okolici Sarajeva. Riječ je o kapitelu romaničke provenijencije kojeg razni autori datiraju od 11. sve do kraja 12. stoljeća.⁵ Pronađen je 1940. godine u starom zidu u blizini Miljacke i današnje Skenderije. Povezuje ga se s crkvom San Cataldo u Palermu (KUJUNDŽIĆ 1978: 298–299), i neovisno o dataciji smješta u doba prije gradnje katedrale.⁶ Sam kapitel svakako je, bez

4 KUJUNDŽIĆ 1978: 299. Džamija, za koju se smatra da je jedna od najstarijih džamija u Sarajevu, nalazila se otprilike na mjestu gdje se nalazi tzv. JATov neboder.

5 FEKEŽA 1999–2000: 87. Za dataciju u 11. stoljeće su: SERGEJEVSKI 1947: 44 i BASLER 1980: 200, a za dataciju u 12. stoljeće je ANĐELIĆ 1984: 481.

6 FEKEŽA 1999–2000: 87. Autorica čak spominje mogućnost da se radi o recentnom radu koji je kopija kapitela iz Poreča.

obzira o njegovoj dataciji, nemoguće spojiti s prvom katedralom u blizini Sarajeva, što donekle unosi pomutnju, iako njegovo postojanje ne mora ništa značiti za izgradnju katedrale, a posebice uzme li se u obzir duga kršćanska tradicija na ovim područjima potkrijepljena nalazima ranije arhitekture (GAVRILOVIĆ 1999–2000: 111–118).

Nakon svih iznesenih poznatih činjenica vezanih uz prve godine Bosanske biskupije, ali i materijalne tragove srednjovjekovne arhitekture i skulpture u okolici Sarajeva, treba upozoriti i na značenje ove biskupije u kontekstu prostora zemalja krune sv. Stjepana. Već je napomenuto kako su početkom 13. stoljeća osnovane ili obnovljene tri biskupije koje su imale dva važna zadatka. Prvi je širenje kršćanstva na prostore koji su bili pod jakim poganskim utjecajima, a drugi zadatak, koji je vjerojatno bio i puno važniji, svakako je stvaranje određene tampon-zone između prostora zemalja krune sv. Stjepana gdje se kršćanstvo u to doba već čvrsto ukorijenilo i gdje je stvoren jedan stabilan upravni sistem kako svjetovni tako i sakralni.⁷ O tome, barem što se Bosanske biskupije tiče, svjedoče važne donacije kojima je herceg Koloman obdario bosanskog biskupa, i to ne kao crkvenog upravitelja, nego kao veleposjednika koji je te svjetovne posjede dobio na području druge (pečuške) biskupije.⁸ Slična priča je i s ostale dvije biskupije, a sve to donekle svjedoči o sistematičnosti vladarske strukture koja je, svjesna da se treba zaštititi područje koje je doživjelo novi veliki uspon nakon antike, donacijama osigurala opstanak Bosanske biskupije i nakon njezinog velikog poraza u borbi protiv bosanskih heretika (tj. *krstjana*). Ukoliko se uzme u obzir da se »projekt« osnivanja i obnove tih biskupija desio u doba prije tatarske provale i u doba vjerojatno najvažnijeg razvitka prostora sjeverne Hrvatske, svakako će stavljanje poznatih podataka u širi kontekst biti još daleko zanimljivije.

Na kraju se svakako može zaključiti kako je dosta materijalnih ostataka koji svjedoče o postojanju kršćanskih spomenika u doba kasne antike i ranog srednjeg vijeka. Na sreću, dio tih spomenika oko Sarajeva (tj. oko prvog sjedišta Bosanske biskupije) dosta je dobro istražen, pa nam i ti spomenici svjedoče o postojanju jake kršćanske tradicije na ovom području i nakon propasti Rimskog Carstva (GAVRILOVIĆ 1999–2000: 111–119; KUJUNDŽIĆ 1978: 295–303). Također, puno je podataka i pokazatelja koji svjedoče o postojanju kršćanstva u 12. i 13. stoljeću, a svakako su najznačajniji kapitel romaničkog stupa i ostatak antičkog stupa koji je reupotrebljen kao oltarna menza s natpisom koji spominje sv. Petra, a bi se i dalje sumnjalo u biskupov pokušaj da se u blizini vrela Bosne izgradi prva katedrala, oda li se tome i nepotvrđeni podatak o tome da su stupovi koji su ugrađeni u Begovu džamiju porijeklom s prve bosanske katedrale u Blažuju,⁹ kao i činjenicu da se staro groblje u ovom mjestu pored Sarajeva nalazi na fascinantom strateškom položaju koji kontrolira svih 360°, pa time i čitavo Sarajevo, jedino je pitanje koje treba zanimati povjesničare, ali i arheologe i povjesničare umjetnosti gdje se ta katedrala doista nalazila (**Slika 1**). Po svemu sudeći odgovor na to pitanje još uvijek nije do kraja moguć, iako se broj mogućih lokaliteta smanjio na dva (Sarajevo i Blažuj), a povezanost s dvorom zemalja krune sv. Stjepana ne samo da pokazuje njezino značenje, već i upućuje na vjerojatnu činjenicu da je srednjovjekovna katedrala podignuta u Đakovu također bila vrhunski produkt tadašnje umjetnosti s kasnoromaničkim odlikama. Od nje se sačuvao samo jedan kapitel, za kojeg također postoji dvojba potječe li iz Đakova ili Sremske Mitrovice, a na kojem su prikazana dva zmaja koja su isprepletana međusobno (**Slika 2**). Kapitel prvi spominje još Josip Brunšmid, koji o njemu donosi samo osnovne podatke (BRUNŠMID 1912: 143). Dijana

7 Osnivanje biskupije svakako je bilo u nadležnosti Rimske kurije, ali je imalo važnu podršku i ugarskog dvora.

8 Posjedi su prvotno bili svjetovni, da bi ih se naknadno, kada je bosanska biskupija istisnuta s teritorija oko Sarajeva, pretvorilo u njezin sastavni dio.

9 Ovaj podatak nam je dao pravoslavni svećenik parohije Blažuj, a našao ga je zapisanog u spomenicu parohije bez citiranja odakle je preuzet, pa ga svakako stavljamo pod znak pitanja, iako ga ne treba u potpunosti odbaciti.

Slika 1 – Pogled na staro groblje u Blažuju sa stećkom (foto V. Jukić).

Figure 1 – View of the old cemetery with a grave stone at Blažuj (photo V. Jukić).

Slika 2 – Kapitel sa zmajevima (foto F. Beusan).

Figure 2 – The capital with dragons (photo F. Beusan).

Vukičević Samaržija upozorava da je kapitel, kao donacija biskupa Strossmayera, mogao porijeklo vući i iz Sremske Mitrovice,¹⁰ iako je vjerojatnije da se nalazio u Đakovu, a da ga je biskup pokušao spasiti s obzirom na veliki projekt katedrale kojeg je upravo započinjao. O tome svjedoči i kvaliteta

¹⁰ VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA 1986: 17 i 68. Autorica je, za razliku od Brunšmida, dovela u pitanje porijeklo kapitela i otvorila mogućnost da potiče iz Mitrovice što je posebno obrazložila u fusnoti 21 (str. 160). Problem je nastao jer je u isto vrijeme kada je kapitel došao u Zagreb došlo dosta kamenog materijala koje je biskup Strossmayer darovao Narodnom muzeju, a dio tih darovanih

ulomaka je iz Mitrovice, pa postoji mogućnost da je kapitel iz Mitrovice. Ipak, i sama autorica je u knjizi napisala da prihvaća Brunšmidovu tvrdnju da je kapitel iz stare đakovačke katedrale, a posebice ukoliko se uzme u obzir da je on primio spomenutu donaciju, pa je vrlo vjerojatno da je znao točno porijeklo kapitela iako to iz dokumenata nije potpuno jasno.

rada, iako ona sama po sebi nije dokaz o njegovom podrijetlu. Neovisno radi li se o kapitelu iz katedrale u Đakovu, niz povijesnih podataka i nekolicina sačuvanih ostataka koja je još uvijek *in situ* svakako pokazuju da materijalni ostaci, koliko god bili slabi, ipak postoje, i pokazuju vrijeme, ali i kvalitetu same arhitekture koja, s obzirom na njezin značaj, nije neočekivana. Vrlo je slična situacija i sa Sarajevom, tj. prvom katedralom koja je, s obzirom na niz materijalnih i povijesnih podataka, ipak morala postojati, o čemu između ostalog svjedoči i tekst iz pravoslavne spomenice.

Unatoč brojnim pitanjima postavljenim u ovom radu, sasvim je sigurno da se o počecima Bosanske biskupije može govoriti u jednom širem kontekstu koji je osim širenja vjere imao i jednu puno profaniju funkciju, a koja se ticala širenja i zaštite zemalja krune sv. Stjepana u doba njezinog (možda i najvećeg) prosperiteta i razvoja. U tome svakako treba promotriti razlog razvoja Bosanske biskupije koja je, osim potpore rimske kancelarije, imala i potporu ugarskog dvora o čemu svjedoči niz materijalnih i posjedovnih donacija sredinom 13. stoljeća. Iako se o povijesti prve katedrale u okolici Sarajeva, kao i prve katedrale u Đakovu još uvijek zna premalo, ipak su i ti maleni ostaci dovoljni da se zaključi kako ovaj materijal ima veliki potencijal i kako je, kada ga se pogleda u kontekstu jedne šire priče, on svjedok jednog razvijenog sistema koji je u srednjem vijeku omogućio procvat kulture i življenja karakterističan za čitavu sjevernu Hrvatsku, a koji se svakako treba puno bolje i detaljnije istražiti u skoroj budućnosti.

BIBLIOGRAFIJA:

IZVORI:

CD IV 1906. – T. Smičiklas (ur.), *Codex Diplomaticus / Diplomatički zbornik Hrvatske, Dalmacije i Slavonije sv. IV*, Zagreb 1906.

LITERATURA:

ANDELIĆ, P. 1984. – *Doba srednjovjekovne bosanske države*. U *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*. Sarajevo, 1984: 435–510.

BASLER, Đ. 1980. – Romanički kapiteli iz Kreševa. (Summary:) *Romanesque capitals from Kreševo. Fiskovićev Zbornik, I = Prilozi PUD*, 21/1980: 200 – 206.

BRUNŠMID, J. 1912 – Kameni spomenici Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu, dio II. *VHAD*, n.s., 12/1912: 129–197.

FEKEŽA, L. 1999–2000 – Srednjovjekovni arheološki spomenici Sarajeva i bliže okolice. *Hrvatska misao* (Sarajevo), 11–14/1999–2000: 81–97.

GAVRILOVIĆ, M. 1999–2000. – Dvije predromaničke crkve iz okolice Sarajeva. *Hrvatska misao* (Sarajevo), 11–14/1999–2000: 111–118.

GOSS, V. P. 2007. – *Stotinu kamenčića izgubljenog raja*, katalog izložbe. *A Hundred Stones from a Lost Paradise. Catalogue of exhibition*. Zagreb, 2007: Arheološki muzej.

KLAIĆ, N. – *Srednjovjekovna Bosna; politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)*. Zagreb, 1989: Grafički zavod Hrvatske.

KUJUNDŽIĆ, J. 1978. – Katedrala sv. Petra u Vrhbosni. *Nova et vetera* (Sarajevo), 28/1978, 3: 295–303.

SERGEJEVSKI, D. 1947. – Arheološki nalazi u Sarajevu i okolici. *ŠTrouvailles antiques et médiévales faites à Sarajevo et dans ses environs. Č GMZ*, n. s., 2/1947: 13–50.

ŠIDAK, J. – *Studije o »Crkvi bosanskoj« i bogumilstvu*. Zagreb, 1975: Sveučilišna naklada Liber.

TÓTH, I. 2007. – Kaptol na južnoj granici. Summary: Chapter on the Southern Border *ZborMuz*, 8/2007: 207–224.

VUKIČEVIĆ SAMARŽIJA, D. – *Gotička arhitektura u Slavoniji*. Zusammenfassung: Der gotische Sakralbau in Slawonien. Zagreb, 1986.

ŽIVKOVIĆ, P. 1999–2000 – Vrhbosanska biskupija sufragan u procjepu Dubrovačke i Splitske nadbiskupije. *Hrvatska misao* (Sarajevo), 11–14/1999–2000: 97–110.

POPIS ILUSTRACIJA FIGURE CAPTIONS

Slika 1 – Pogled na staro groblje u Blažuju sa stećkom (foto V. Jukić).

Figure 1 – View of the old cemetery with a grave stone at Blažuj (photo V. Jukić).

Slika 2 – Kapitel sa zmajevima (foto F. Beusan).

Figure 2 – The capital with dragons (photo F. Beusan).

SUMMARY

ORIGINS OF THE BOSNIAN DIOCESE

The modern Đakovo-Osijek Archdiocese (only founded in 2008) has an exceptionally rich mediaeval history starting off as the Bishopric of Bosnia. The first major change occurred during the 13th c., when the centre of the bishopric was transferred from the area of Sarajevo to Đakovo and it became the Bosnian-bishopric. The next major reorganization of Christianity in this area took place in 1773, when the Bosnian-Bishopric merged with the Syrmian *in persona Episcopi*, while its genesis was completed in the 21st c. with the formation of the above mentioned diocese.

The authors of the paper examined the genesis and development of the Bosnian Diocese in the 13th c., when the restoration and development of the church was commissioned to strengthen the expansion of Christianity to the area south of the Sava and the Danube, but also to defend the already existing dioceses pressured by the strengthening and expansion of different heresies, vehemently attacking the lands of St Stephen's crown from the south and southeast.

After enumerating historical facts, the authors attempted to draw attention to several material remains which some earlier writers claimed to have originally belonged to the earliest cathedral. These remains, although poorly analyzed, are still present in the area of Sarajevo, that is, in the area of Vrhbosna. Considering everything that was brought into discussion, the authors have tried to place the foundation and early history of the Bosnian Diocese into a wider context of the lands of the St Stephen's Crown but also the entire Central Europe, emphasizing the great archaeological potential of the Sarajevo area and the area of the modern Đakovo cathedral in further mediaeval studies of this region.

Rukopis primljen: 27. IX. 2010.

Rukopis prihvaćen: 2. X. 2010.